

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Одлуком Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Београду, која је донета на седници од 12. јуна 2017. године, одређени смо за чланове Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидаткиње **Иване Марковић** под насловом: „**Помагање као облик саучесништва у кривичном праву**“. Након што смо прегледали достављени рукопис докторске дисертације и извршили оцену, достављамо Наставно-научном већу следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату

Ивана Марковић рођена је 14. јуна 1983. године у Земуну. Завршила је Основну школу „Turtweg“ у Хамбургу, СР Немачка. 1999. године прескаче један разред и 2002. завршава Гимназију „St. Anna“ у Минхену са просечном оценом 1,5. Исте године уписује Правни факултет Универзитета у Београду, где дипломира 2007. године са просечном оценом 10. Мастер рад на кривичноправном модулу „Материјално кривично право Европске уније“ брани почетком 2011. године.

2008. године радила је пет месеци у немачком Бундестагу код посланика Thomas-a Strobl-a (CDU) у оквиру Међународне парламентарне стипендије IPS. Од 2008. до 2009. године је радила у Министарству економије и регионалног развоја, у одсеку за међународну сарадњу. У звање сарадника у настави за Кривичноправну ужу научну област, предмет Кривично право изабрана је 2009. године, а у звање асистента на истом предмету изабрана је 2011. године.

До сада је била добитник стипендија Немачке (DAAD) и Аустријске академске службе размене (OeAD) и Макс-Планк-Друштва. Део истраживања спровела је на Макс-Планк-Институту за страно и међународно кривично право у Фрајбургу.

Од фебруара 2013. године је секретар Катедре за кривично право; од 2010. године је секретар пројекта „Казнена реакција у Србији“; од 2014. године је секретар Општег семинара; од 2014. до 2017. године је била секретар Организационог одбора конференције „Правни поредак НДХ“; 2011. и 2012. је била секретар Студија за иновацију знања „Организовани криминалитет, тероризам и корупција“; од 2010. до 2013. године је била секретар часописа „Crimen“; 2012/2013. године је била члан Комисије за акредитацију Правног факултета; 2011. године је била координатор сарадње између Правног факултета и SEELS-а.

Поред факултетских пројеката, 2015/2016. године учествује у пројекту Европске уније и Универзитета у Торину о криминалној инфилтрацији у јавним набавкама, где је известилац за Немачку. Члан је Удружења за кривично и кривично процесно право DiPLaP из Милана и ДАКУБ-а, DAAD алумни клуба при Универзитету у Београду.

Говори немачки, енглески и италијански језик, а поседује и основно знање француског и турског језика.

Ивана Марковић објавила је следеће радове:

а) Чланци и прикази

2017: Кривичноправни значај сатире, у: *Казнена реакција у Србији* (ур. Ђ. Игњатовић) VII део, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2017, ISBN 978-86-7630-568-1 стр. 248–258.

2016: Еутаназија у немачком и српском кривичном праву, *Правни живот* бр. 9, ISSN 0350 – 0500, стр. 235–250.

2016: Остварење оправданих интереса као основ искључења противправности, у: *Казнена реакција у Србији*, VI део (ур. Ђ. Игњатовић), ISBN 978-86-7630-568-1, стр. 289–303.

2016: Границе помагања у самоубиству према немачком кривичном праву, *Страни правни живот* бр. 2/2016, ISSN 0039 - 2138, стр. 157–168.

2015: Садомазохизам као основ искључења противправности, *Правни живот* бр. 9, ISSN 0350 – 0500, стр. 271–282.

2015: Нека основна питања у вези са објективном страном противправности, у: *Казнена реакција у Србији*, V део (ур. Ђ. Игњатовић), ISBN 978-86-7630-568-1, стр. 285–300.

2015: *The New Concept of Criminal Offenses of Terrorism in Serbian Law in the Context of Enemy Criminal Law*, међународна научна конференција Archibald Reiss Days, Београд, Србија, 3–4. март, ISBN 978-86-7020-319-8, стр. 301–306.

2015: Криминализација у предворју правног добра на примеру кривичних дела тероризма из Кривичног законика Србије, у: *Развој правног система и хармонизација са правом ЕУ. Прилози Пројекту 2014* (ур. Р. Васић, И. Крстић), ISBN 978-86-7630-566-7, стр. 131–152.

2014: Телесно кажњавање деце у кривичноправном контексту вршења родитељског права, у: *Казнена реакција у Србији*, IV део (ур. Ђ. Игњатовић), ISBN 978-86-7630-516-2, стр. 285–300.

2013: Дивергентна схватања судске праксе и теорије – о „инцест-случају“ из Немачке, *Бранич* 3–4/2013, стр. 71–90.

2013: Körperverletzungen im Sport – eine strafrechtliche Gratwanderung, у: *Казнена реакција у Србији*, III део (ур. Ђ. Игњатовић), Београд, ISBN 978-86-7630-454-7, стр. 295–308.

2013: Приказ књиге „Модерни италијански правни мислиоци“ (Moderne italienische Strafrechtsdenker), Ettore Dezza, Sergio Seminara und Thomas Vormbaum, *Crimen* 1/2013, ISSN 2217-219X, стр. 107–112.

2013: О криминалној политици Европске уније, у: *Развој правног система Србије и хармонизација са правом ЕУ: прилози Пројекту 2012* (ур. Радмила Васић, Ивана Крстић), Београд, 2013, ISBN 978-86-7630-449-3, стр. 157–169.

2012: Европско кривично право – појмовно одређење и стање после Лисабонског уговора, *Правни живот* бр. 12, Београд, ISSN 0350-0500, стр. 503–520.

2012: Предузимање медицинског захвата као основ искључења противправности – са посебним освртом на непостојање пристанка пацијента, у: *Казнена реакција у Србији, II део* (ур. Ђ. Игњатовић), Београд, ISBN 978-86-7630-397-7, стр. 306–324.

2012: Кривично дело убиства детета при порођају, у: *Развој правног система Србије и хармонизација са правом ЕУ*, Београд, ISBN 978-86-7630-357-1, стр. 77–94.

2012: Приказ књиге „Freiheitliche Rechtsphilosophie“ von Kristian Kühl, *Crimen* бр. 1/2012, ISSN 2217-219X, стр. 118-122.

2011: Приказ књиге „Sperrverfügungen im Internet: Nationale Rechtsdurchsetzung im globalen Cyberspace?“ von Ulrich Sieber und Malaika Nolde, *Crimen* бр. 2/2011, ISSN 2217-219X, стр. 277–282.

2011: Пристанак повређеног у кривичном праву, у: *Казнена реакција у Србији I део* (ур. Ђ. Игњатовић), Београд, ISBN 978-86-7630-326-7, стр. 282-296.

2011: Материјално кривично право Европске уније, мастер рад, Правни факултет Универзитета у Београду, 79 стр.

2011: Приказ књиге „Warum Strafe sein muß. Ein Plädoyer“ von Winfried Hassemer, *Crimen* бр. 1/2011, стр. 154-160, ISSN 2217-219X.

2010: Приказ књиге „Grundzüge der juristischen Methodenlehre“ von Franz Bydlinki, *Crimen* бр. 2/2010, стр. 321-330, ISSN 2217-219X.

2009: Европско кривично право? – коментар поводом издавања књиге „Кривично право ЕУ – збирка прописа“ приређивача Martina Wasmeiera и Angelike Möhlig, *Бранич* бр. 1/2009, ISSN 0353-9644, стр. 155–168.

б) Преводи

2011: Бидлински, Франц: *Правна методологија - Основи науке о правним методама* (Originaltitel: „Grundzüge der juristischen Methodenlehre“), ЦИД, Подгорица, ISBN: 978-8649504288, 146 стр., превод са немачког на српски језик.

2010: Роксин, Клаус: О евентуалном умишљају (Originaltitel: „Über den dolus eventualis“), *Crimen* бр. 1/2010, ISSN 2217-219X, стр. 5–17, превод са немачког на српски језик

2. Основни подаци о докторској дисертацији

Докторска дисертација кандидаткиње Иване Марковић носи наслов „Помагање као облик саучесништва у кривичном праву“, има 343 странице А4 формата (фонт *Times New Roman* 12, проред основног текста 1.5, маргине 30 mm) и у потпуности је у складу са захтевима Универзитета у Београду у погледу форме и садржаја докторске дисертације. Дисертација садржи насловну страну на српском и енглеском језику, страну са информацијама о ментору и члановима комисије, страну са подацима о докторској дисертацији на српском и енглеском језику, укључујући резиме на српском и енглеском језику и кључне речи, шест страница садржаја, две странице скраћеница, попис литературе на 46 страница, прилоге на две странице и биографију аутора. Истраживачку грађу за докторску дисертацију чине уџбеници, различити монографски научни радови, зборници радова, научни чланци и студије, законски текстови, међународни документи и судска пракса.

Садржајем дисертације обухваћен је увод, тринаест поглавља рада и закључак, са укупно 1336 фуснота у тексту. Списак цитиране литературе обухвата 357 коришћених библиографских јединица, док остали материјал чине правни прописи, судска пракса и интернет странице.

3. Предмет и циљ дисертације

Докторска дисертација под називом „Помагање као облик саучесништва у кривичном праву“ за предмет има анализу постојећег законодавног решења и његове примене у пракси, уз преиспитивање одговарајућих теоријских поставки. При томе се имало у виду превасходно решење у домаћем праву, али и помагање у упоредноправном, међународном оквиру и у склопу кривичног права Европске уније.

Циљ рада је да се прикажу и критички испитају како старе (разграничење са подстрекавањем и саизвршилаштвом, неопходност и квалитет узрочности, итд), тако и нове дилеме (кривичноправна оцена неутралних радњи, развој у међународном и у оквиру Европске уније) које су постављене пред овај институт, а које отварају многа практична питања.

Природа предмета, као и постављени циљ истраживања, одлучујуће су утицали на уобличавање методолошког приступа. Анализа помагања као облика саучесништва у кривичном праву, кроз референтну литературу, одговарајуће правне изворе и судске одлуке, наметнула је неопходност коришћења метода друштвених, а пре свега правних наука: догматског, нормативног, упоредноправног, статистичког и у одређеној мери историјскоправног метода.

На основу истраживања је донето неколико закључака и формулисан одређен број предлога. Најпре, важеће легислативно-техничко решење из члана 35. КЗ са егземпларним навођењем типичних радњи помагања оцењено је као добро, док је прихваћено схватање у погледу узрочности конкретизовано критеријумом повећања ризика, дефинишући помагање као акцесорни, посредни напад на правно добро путем каузалног повећања ризика. Вредновање тзв. неутралних радњи учињено је на субјективном плану, где се дошло до њихове начелне некажњивости. Утврђен неједнак третман помагача у односу на остале кажњиве актере код добровољног одустанка резултирао је предлогом *de lege ferenda* да се у члану 32. КЗ предвиди обавезно ослобођење од казне за помагача. Након што је утврђено да је код нечињења, поред извршилаштва, и саучесништво могуће, дата су три предлога како да се превлада различит степен неправда – два су у вези са тумачењем, док се један предлог тиче допуне члана 15. КЗ факултативним основом за ублажавање казне за неправда кривична дела нечињења. Код питања разграничења помагања од остала два облика саучесништва, указано је на одговарајуће критеријуме, при чему, како је показала евалуација судске праксе, (и даље) доминира саизвршилаштво. Помагање у оквиру кривичног права Европске уније показало је ограничен домет, док је у међународном кривичном праву, упркос богатијој судској пракси, такође наишло на бројне лимитирајуће факторе.

4. Основне хипотезе од којих се пошло у истраживању

Кандидаткиња је у раду пошла од следећих хипотеза:

1) *Да ли важећа дефиниција помагања из члана 35. српског КЗ, са набројаним типичним радњама помагања, из упоредноправне перспективе представља легислативно-технички задовољавајуће решење?*

У датој одредби нашег Кривичног законика налази се опште одређење овог облика саучесништва, као и низ карактеристичних радњи помагања. Оцена о сврсисходности једног оваквог одређења дата је након евалуације упоредноправних решења одређеног броја држава (Енглеске, Италије, Аустрије, Немачке, Француске и Хрватске), тешкоћа и недоумицама са којима су се оне сусреле.

2) *Да ли је неопходна каузална веза између главног дела и радње помагања? Ако је одговор потврдан, како та веза треба да се манифестује?*

Као полазиште расправе о неопходности постојања каузалне везе код помагања, послужио је његов основ кажњивости, који се са своје стране изводи из неправга главног дела, поштујући тиме неспорно прихваћено начело акцесорности. Потврђена је неопходност постојања каузалне везе, с тим што је извршено одређено прецизирање акцесорне теорије узрочности увођењем додатног, сужавајућег критеријума.

3) *Да ли и како треба кривичноправно вредновати тзв. неутралне радње, тј. потенцијалне помагачке радње које се врше у оквиру дозвољених послова свакодневице, професије?*

Учесталост, неретко чак и свакодневност тзв. неутралних радњи које у себи носе потенцијал помагачког доприноса, изискују кривичноправно одређење. Пошто им је својствена спољна безбојност, неочигледност, смернице о томе да ли је понашање лица већ зашло у кажњиву зону, треба тражити на унутрашњем плану.

4) *Да ли се у кривичном делу може помоћи нечињењем? Уколико је одговор потврдан, да ли је помагање у контексту неправих кривичних дела нечињења адекватно кривичноправно вредновано према важећем решењу код нас?*

Поред правила, а то је да се помагање врши чињењем, могуће је да помагачки допринос буде пружен и нечињењем. С обзиром на то да неправда кривична дела нечињења нису на сасвим задовољавајући начин регулисана у нашем праву, то самим тим важи и за помагање у његовима оквирима.

5) У којој мери је битно диференцирање облика саучесништва у ужем смислу? Које разлике дефинишу однос између помагања и подстрекавања?

Разграничење између подстрекавања и помагања као облика саучесништва у ужем смислу је битно, јер је с једне неуспело подстрекавање код одређених кривичних дела кажњиво, док неуспело помагање то није. С друге стране, и то је погодност помагања као најлакшег облика саучесништва, оно представља факултативни основ за ублажавање казне. Разликовање ова два облика може да се врши према одређеним оријентационим критеријумима.

6) Да ли је нова дефиниција саизвршилаштва из члана 33. КЗ допринела јаснијем разликовању у односу на помагање? Да ли се може тврдити да је овом новом дефиницијом саизвршилаштва проширена зона помагања?

Нова дефиниција саизвршилаштва, која се дели према томе да ли се учествује у радњи извршења или не, допринела је јаснијем разграничењу у односу на помагање. Поред критеријума учествовања у радњи извршења, сада имамо и битан допринос саизвршиоца, насупрот обичном доприносу помагача, па би се линија разграничења, подржана другим критеријумима, могла ту повући. С обзиром на то да је новом дефиницијом сужена зона саизвршилаштва, то би требало да погодује проширењу зоне помагања.

7) Да ли сви учесници у делу у ситуацији добровољног одустанка према члану 32. КЗ имају једнак третман?

У члану 32. КЗ говори се о томе да се извршилац који је покушао извршење кривичног дела, али је добровољно одустао од даљег предузимања радње извршења или је спречио наступање последице, може ослободити од казне (став 1), а да се од казне може ослободити и саизвршилац, подстрекач или помагач који је добровољно спречио извршење кривичног дела. Другим речима, од саучесника се очекује неутралисање како

својих, тако и туђих доприноса делу. Ово је посебно из перспективе помагача неуједначено поступање, с обзиром на то да је његов допринос, по правилу, био најмањи, а да се поставља исти услов (спречавање извршења дела) за исто кривичноправно дејство (факултативни основ за ослобођење од казне).

8) Да ли се може рећи да је помагање развијен институт у оквиру кривичног права Европске уније?

Премда се помагање помиње у већем броју директива и других правних аката Европске уније, с обзиром на њен вишеструко ограничен домет, не може се рећи да помагање тренутно представља развијен институт на нивоу Уније.

9) Да ли се може рећи да је помагање развијен институт у оквиру међународног кривичног права?

Ово питање је посебно значајно и разликује се од претходног јер укључује већи број држава, трпи јачи утицај политике, али уједно има шири домет, као и значајно обимнију судску праксу. Сличност са претходним питањем је у томе што се на примеру помагања може видети досадашњи развој општег дела кривичног права. Иако у мањој мери него у оквиру Европске уније, помагање и на међународном плану има лимитиран домет, тако да се његова развијеност мора схватити врло условно; свакако ни приближно мери у којој је оно институт националних правних система.

5. Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација „Помагање као облик саучесништва у кривичном праву“, поред списка скраћеница, увода, закључка, списка литературе и једног прилога, садржи следећих тринаест поглавља: Упоредноправна перспектива, Уопштено о систему саучесништва у Србији, Основ кажњивости помагања, Радња помагања и њена узрочност, Неутралне радње као вид помагања, Субјективни елемент помагања, Помагање и њечињење, Месне и временске одреднице помагања, Разграничење помагања и других облика саучесништва, Помагање и покушај, Стицај помагања и кажњавање помагача, Помагање у контексту кривичног права Европске уније и Помагање у контексту међународног кривичног права.

У уводним напоменама (стр. 1–6) појашњен је предмет и циљ истраживања, разлог одабира теме и појашњена је структура рада.

Прво поглавље под насловом „Упоредноправна преспектива“ (стр. 7–56) обухвата следеће целине: 1.1 Земља *common law* система: Енглеска, 1.2. Земља са најстрожим системом јединственог извршилаштва: Италија, 1.3. Земља са умереном варијантом јединственог извршилаштва: Аустрија, 1.4. Догматски најутицајнија земља: Немачка, 1.5. Поглед на још једну земљу са системом саучесништва: Француска, 1.6. Земља бивше Југославије: Хрватска.

У првом поглављу дисертације говори се о положају и структури помагања у правним системима која су одабрана према критеријумима која се налазе у наслову целина. Компаративним погледом омогућено је упознавање са односним националним решењима како система саучесништва генерално, тако и помагања конкретно.

Друго поглавље под називом „Уопштено о систему саучесништва у Србији“ (стр. 57–82) обухвата следеће делове: 2.1. Историјски развој помагања као облика саучесништва у нашем праву, 2.2. Позитивно право према Кривичном законикау из 2006. године и 2.3. Табеларни приказ статистичких података о осуђеним пунолетним учиниоцима кривичних дела према облику саучесништва за период 1996-2015. године.

У другом поглављу рада анализиран је позитивноправни систем саучесништва у нашој земљи, уз историјскоправни осврт на почетку и статистички приказ двадесетогодишњег периода на крају поглавља. Посебна пажња посвећена је периоду пре и после ступања на снагу важећег Кривичног законика 2006. године.

У оквиру трећег поглавља под називом „Основ кажњивости помагања“ (стр. 83–99) обрађене су следеће целине: 3.1. Теорије о „кварењу“, 3.2. Солидарисање као основ кажњивости (према *Schumann*-у), 3.3. Теорија проузроковања, 3.4. Принцип интензивирања као основ кажњивости (према *Samson*-у) и 3.5. Критика изнетих ставова и сопствено становиште.

Поједине теорије са својим даљим варијантама учења, којима се настоји објаснити основ кажњивости помагања, њихова критика и изношење становишта аутора чине садржај овог поглавља.

У четвртој поглављу рада под називом „Радња помагања и њена узрочност“ (стр. 100–128), обрађена су следећа питања: 4.1. Радња и врсте помагања и 4.2. Повезаност радње и последице (узрочност).

На овом месту је, након разматрања питања физичког и психичког помагања, пажња посвећена разноврсним схватањима о неопходности и квалитету узрочне везе између радње и последице. Говори се о теорији узрочности, теорији подстицања, теорији повишења ризика и теорији апстрактно-конкретног и апстрактног угрожавања, уз закључну критику изнетих ставова и изношење сопственог схватања аутора.

Пето поглавље рада под насловом „Неутралне радње као вид помагања“ (стр. 129–151) посвећен је следећим питањима: 5.1. Почетак дискусије о неутралним радњама, 5.2. Појам и типичне ситуације неутралних радњи и 5.3. Теорије о неутралним радњама.

Предмет ове целине је питање тзв. неутралних, свакодневних радњи, њиховог појмовног одређења, појавних облика и разноврсних схватања о њиховом кривичноправном вредновању.

У *шестом поглављу* рада који је насловљен „Субјективни елемент помагања“ (стр. 152–164), обрађена су следећа питања: 6.1. Умишљај у односу на главно дело, 6.2. Експрес непосредног извршиоца и 6.3. Умишљај у односу на радњу помагања.

На овом месту говори се о субјективној страни института помагања, тј. о тзв. двоструком умишљају и о његовим одступањима.

У оквиру *седмог поглавља* рада под насловом „Помагање и нечињење“ (стр. 165–187) размотрена су следећа питања: 7.1. Помагање кроз нечињење и 7.2. Помагање у нечињењу.

У овом поглављу рада обрађено је питање помагања кроз и у нечињењу, а где се као посебно значајно и у теорији још увек спорно појавило неправо кривично дело нечињења. С тим у вези дато је и неколико предлога *de lege ferenda* како би уочене неуједначености могле да се разреше.

„Месне и временске одреднице“ (стр. 188–198) назив је *осмог поглавља*, а он се даље разврстава на следеће делове: 8.1. Место помагања, 8.2. Време помагања и 8.3. Застарелост помагања.

Како је из сâмог наслова јасно, овај део дисертације посвећен је месној и временској димензији помагања, при чему је посебна пажња посвећена формалном и материјалном довршењу кривичног дела.

Девето поглавље (стр. 199–219) јесте „Разграничење помагања и других облика саучесништва“, које се даље дели на 9.1. Разграничење између помагања и подстрекавања и на 9.2. Разграничење између помагања и саизвршилаштва.

Приступ овом за праксу значајном, уједно врло спорном питању, јесте комплементаран, у смислу да се најпре указује на сличности између ових облика саучесништва, да би се потом указало на критеријуме који их разграничавају, не би ли се тиме пружиле смернице судовима. Ово је постало посебно актуелно након што је у члану 33. КЗ дата нова дефиниција саизвршилаштва.

„Помагање и покушај“ назив је *десетог поглавља* (стр. 220–235), које се састоји из следећих целина: 10.1. Покушано помагање, 10.2. Помагање покушаја и 10.3. Добровољни одустанак од покушаја помагања.

У овом поглављу се као посебно значајан показао институт добровољног одустанка – његова објективна и субјективна страна, неутрализација која се очекује од помагача не би ли стекао могућност ослобођена од казне, несаобразност о том погледу, те предлог измене члана 32. КЗ.

Једанаесто поглавље (стр. 236–247) односи се на „Стицај помагања и кажњавање помагача“. Оно има две целине: 11.1. Јединство и стицај помагања и 11.2. Опште правило о кажњавању помагача – помагање као основ ублажавања казне.

Овај део рада говори о комбинацијама и односима облика саучесништва и о ономе што помагање чини специфичним – њему као факултативном основу ублажавања казне.

Дванаесто поглавље „Помагање у контексту кривичног права Европске уније (стр. 248–261) подељено је на две целине: 12.1. Уопштено о кривичном праву Европске уније и 12.2. Помагање у кривичном праву Европске уније.

Једно од два поглавља са међународним предзнаком, оно разматра где се појављује помагање у актима Уније, како се развијало, који су његови донети и шта његов положај у систему генерално говори о тренутној и очекиваној фази развоја кривичног права Европске уније.

Последње, *тринаесто поглавље* „Помагање у контексту међународног кривичног права“ (стр. 262–288) састоји се из следећих делова: 13.1. Појам међународног кривичног права, 13.2. Општи део међународног кривичног права, 13.3. Међународни кривични трибунал за бившу Југославију (*ICTY – International Criminal Tribunal for former Yugoslavia*) – оснивање и надлежност и 13.4. Међународни кривични суд (*ICC – International Criminal Court*) – оснивање и надлежност.

У овом поглављу се, након сагледавања неких општих питања међународног кривичног права, разматрају Међународни кривични трибунал за бившу Југославију и

Међународни кривични суд у светлу њиховог оснивања и надлежности, те конкретније учествовање више лица у кривичном делу и поставке помагања према њиховима статутима, заокружено релевантном судском праксом.

На крају, у оквиру *закључних напомена* (стр. 289-295), сажети су главни закључци и дата су завршна разматрања у односу на предмет истраживања.

6. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Остварене резултате и научни допринос дисертације најбоље је сагледати кроз важније закључке до којих је кандидаткиња дошла након спроведеног истраживања. То су следећи закључци:

– Важеће решење нашег Кривичног законика, који у свом 35. члану одређује шта се нарочито сматра помагањем у извршењу кривичног дела (давање савета или упутстава како да се изврши кривично дело, стављање учиниоцу на располагање средстава за извршење кривичног дела, стварање услова или отклањање препрека за извршење кривичног дела, као и унапред обећано прикривање кривичног дела, учиниоца, средстава којима је кривично дело извршено, трагова кривичног дела или предмета прибављених кривичним делом) са становишта упоредноправне анализе оцењено је као добро, јер с једне стране пружа пракси основу за тумачење конкретног чињеничног стања, док истовремено остаје отворено за аргументовано подвођење других радњи под појам помагања, а које у законској одредби нису изричито наведене.

– С обзиром на то да се саучесничко неправо, сходно начелу акцесорности, изводи из неправга главног дела, произлази да је основ кажњивости помагања посредни напад на правно добро. Ово се даље рефлектује на проблематику узрочности.

– Из одређења посредног напада на правно добро као основа кажњивости, проистиче, наиме, да је помагач саузроковао остварење законског описа бића кривичног дела. То потврђује неопходност постојања узрочне везе између главног дела и радње помагања, која не мора имати и по правилу не поседује *condicio sine qua non* карактер. Пошто неће свака модификација дела представљати кажњиво помагање (доња граница помагања, самим тим и саучесништва), акцесорну теорију узрочности треба прецизирати. Сужавајући критеријум који то чини јесте повећање ризика, тако да

помагање представља акцесорни, посредни напад на правно добро путем каузалног повећања ризика.

– Након што смо утврдили да учесталост предузимања неутралних радњи, са иманентним помагачким потенцијалом, изискује одређење по питању њихове кажњивости, закључује се да друга њихова карактеристика, спољна безбојност, опредељује унутрашњу страну као одлучујућу. Знање, односно свест о плановима непосредног извршиоца упућује на директни умишљај, тиме и на кажњивост понашања. Пошто је, међутим, висок степен интелектуалног супстрата кривице у обављању неутралних радњи, а тиме и директни умишљај, ретка појава, као значајно се показује разграничење евентуалног умишљаја и свесног нехата. Покривање евентуалног умишљаја начелом поверења све до линије “очигледне/препознатљиве склоности делу”, или давање предности свесном нехату сходно начелу *in dubio pro reo* имају исти ефекат – некажњивост доприноса пруженог кроз неутралну радњу.

– Пошто је утврђено да је и код неправих кривичних дела нечињења, поред извршилаштва, могуће разликовати и саучесништво, па самим тим и помагање, поставило се питање вредновања помагања као најлакшег облика саучесништва у оквирима неправне омисије. Понуђена су три решења: обједињавајуће схватање у раду представљених теорија, где би се околности конкретног случаја или алтернативно главна претпоставка “тежиште прекоривости”, употпуниле смерницама попут близине правном добру и извору опасности, могућности да се спречи наступање последице, претходно понашање, интерес учиниоца и др. Други предлог се односи на допуну члана 15. КЗ факултативним основом за ублажавање казне за неправна кривична дела нечињења, чиме би се посредно постигли ефекти помагања. Трећа солуција се односи на рестриктивније тумачење критеријума разграничења извршилаштва и саучесништва, посебно на плану узрочности.

– Разграничење подстрекавања и помагања може да се изврши према томе да ли је извршилац већ донео одлуку да изврши дело (тада је могуће помагање) или постоји тек склоност ка његовом вршењу (тада је могуће подстрекавање). Превага која води вршењу дела може да се препозна у интензивнијем утицају на психу извршиоца од стране подстрекача. Поред тога, саучесничку квалификацију опредељује и идентитет дела (у смислу, да ли је донета нова одлука или је тек измењена постојећа), као и време њеног предузимања.

– Разграничење саизвршилаштва и помагања је доношењем важећег Кривичног законика и тамошњом прецизнијом дефиницијом објективно-субјективно одређеног саизвршилаштва добило нове основе тумачења. Конкретни случај саучесништва биће квалификован помоћу критеријума из судске праксе и доктрине, попут доприноса који чине целину, функционалне повезаности, интереса за остварењем дела, самосталности поступања, итд.

– Премда се на основу уже постављене дефиниције саизвршилаштва оправдано могло очекивати да ће се тиме проширити зона помагања, евалуацијом статистичких података о осуђеним пунолетним учиниоцима кривичних дела у периоду од 1996. до 2015. године и анализом одабраних судских одлука утврђено је да се то није остварило. Варијације у погледу учесталости квалификовања облика саучесништва пре и после 2006. године су незнатне; тј. и даље доминира саизвршилаштво.

– Строжи третман помагача у односу на друге учеснике код добровољног одустанка, може да се уједначи тако што ће се изменити односна одредба уношењем обавезног ослобођења од казне за помагача који је добровољно спречио извршење кривичног дела. Тако би члан 32. став 3 *de lege ferenda* могао да гласи: “Од казне ће се ослободити помагач који је добровољно спречио извршење кривичног дела, док се од казне може ослободити саизвршилац или подстрекач који је добровољно спречио извршење кривичног дела.”

– Истраживање је показало да се помагање као облик саучесништва у оквиру кривичног права Европске уније не може сматрати развијеним правним институтом. Уколико се оно узме као индикатор развитка општег дела кривичног права, долази се до закључка да је кривичноправно интересовање Уније усмерено превасходно на процесни, и у мањој мери на посебни део.

– Помагање посматрано у оквирима међународног кривичног права, посебно с обзиром на праксу Међународног трибунала за бившу Југославију и праксу Међународног кривичног суда, утолико је битно што се међународна кривична дела често врше колективно. Иако му је посвећено више судијске и научне пажње него раније, остају одређене догматске дилеме и приметан уплив англосаксонског права, који више отежава, него што користи решењу тих дилема.

7. Закључак

У својој докторској дисертацији кандидат Ивана Марковић обрађује помагање као један од облика саучесништва у кривичном праву. У питању је један од важнијих института Општег дела кривичног права, чија научна одбрана претпоставља озбиљан ауторски приступ и обраду многих догматски интересантних и комплексних питања. Методолошки и структурално, дисертација представља заокружену целину. Поглавља су логично постављена, при чему се ауторка определила да читаоцу најпре представи преглед актуелних упоредноправних решења. Списак коришћене литературе је репрезентативан (више од 350 библиографских јединица), уз велики број новијих страних монографских радова, при чему су у највећој мери коришћена дела писана на немачком језику. Овакав одабир литературе је смислен, будући да обрада општих института кривичног права и није могућа без узимања у обзир актуелних ставова немачке кривичноправне доктрине, која је у том делу најразвијенија.

У дисертацији се обрађују сви значајнији проблеми предметне теме. Док се поједина разматрана питања могу сврстати у уобичајени предмет интересовања монографија и чланака из области саучесништва, поједине подтеме, актуелне у савременом научном дискурсу, до сада или уопште нису биле предмет озбиљније домаће научне обраде (нпр. излагање актуелних теорија о основу кажњавања за помагање), или њихова анализа није била предмет домаћих монографских радова (нпр. излагање о помагању у кривичном делу путем тзв. „неутралних“ радњи), уз анализу и образложену критику многих концепата, актуелних у савременој континенталној доктрини. У погледу већине питања ауторка аргументовано брани заузето становиште, уз одређене предлоге у правцу измене актуелних решења *de lege ferenda*. Обраду недоумица актуелних у националним законодавствима допуњује осврт на међународно-правни аспект саучесништва, са нарочитим погледом на право Европске уније.

Имајући у виду карактеристике ове дисертације, мишљења смо да се овом раду може дати позитивна оцена, и да он свакако представља допринос теоријској обради теме која је предмет дисертације. Стога сматрамо да рад кандидата **Иване Марковић** под насловом „**Помагање као облик саучесништва у кривичном праву**“ у свему испуњава законске и статутарне услове који се захтевају да би се рад могао прихватити као докторска дисертација, па због свега наведеног, Комисија

п р е д л а ж е

да Наставно-научно веће Правног факултета Универзитета у Београду прихвати овај рад као подобан за јавну одбрану, као и да одреди комисију пред којом ће кандидат **Ивана Марковић** бранити предметну докторску дисертацију.

У Београду, 4. августа 2017. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

др Зоран Стојановић
редовни професор Правног факултета
Универзитета у Београду

др Наташа Делић
редовни професор Правног факултета
Универзитета у Београду

др Игор Вуковић
ванредни професор Правног факултета
Универзитета у Београду